

GÖRSEL-İŞİTSEL YAYINCILIĞIN DENETLENMESİ BAĞLAMINDA ABD, JAPONYA VE RUSYA'DAKİ SON DÜZENLEMELER¹

Sena Coşkun²

ÖZ

Radyo ve televizyon yayıncılığının sınırları aşan bir nitelik kazanması, bu alanda bazı hukukî düzenlemelerin yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Nitekim, kamu hizmeti niteliği taşıyan radyo ve televizyon yayınlarında “*kamu yararı*”nın gözetilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik, günümüzde görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin yayın sonrası olmak kaydı ile denetimini zorunlu hâle getirmektedir. Öte yandan, günümüzde özellikle radyo ve televizyon yayın hizmetlerine uygulanan sıkı denetimin, düşüncelerin serbestçe iletilbilmesi bakımından düşünce ve ifade hürriyeti ile çeliştiği de görülmektedir. Ancak, bir taraftan da bu hürriyetin sorumsuzca kullanılması hâlinde, kamu düzeni ve genel ahlâkın bozulacağı, özellikle de ayırt etme yeteneği henüz gelişmemiş çocukların ve/veya gençlerin gelişimine zarar verileceği ihtimali, bu hürriyete de bir sınır getirilmesi gerekliliğini gündeme getirmektedir. Zira, yayıncının yalnızca izlenme oranı kaygısıyla yaptığı şiddet ve müstehcen içerikli yayınlardan görece savunmasız izleyicilerin nasıl etkileneceği önemli bir soru işaretidir. Görsel-ışitsel yayın hizmetlerinin denetlenmesi hususunda ABD, Japonya ve Rusya'daki hukuki mevzuatı ve mevcut durumu irdelemeyi amaçlayan bu çalışmada, öncelikle denetim kavramı tanımlanmakta, görsel-ışitsel yayın hizmetlerinde denetim olgusunun gerekliliği ortaya konmaktadır. Çalışma kapsamında Avrupa kıtası dışında yer alan görece üç büyük ülke (ABD, Japonya ve Rusya) üzerinde ayrı ayrı durulmaktadır. Söz konusu ülkeler, AB ülkelerine nazaran görsel-ışitsel yayın politikalarını inceleyen araştırmalara daha az konu olmaları nedeniyle tercih edilmişlerdir. Betimsel nitelikteki bu çalışma, konu ile ilgili yapılacak araştırmalar için bir temel oluşturma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Görsel İşitsel Yayın Hizmeti, Radyo ve Televizyon, Denetim, Denetleyici Otorite, ABD, Japonya, Rusya.

THE LAST REGULATIONS IN THE USA, JAPAN AND RUSSIA IN THE CONTEXT OF THE AUDIOVISUAL BROADCASTING SUPERVISION

ABSTRACT

The fact that radio and television broadcasters have acquired a qualification that transcends borders has led to the necessity of making some legal arrangements. As a matter of fact, “*public benefit*” should be observed in radio and television broadcasts which are public service quality. This necessity brings the control of audiovisual broadcasting services on condition that they are post-broadcast. On the other hand, it is also seen that strict control applied to radio and television broadcasting services today contradicts freedom of thought and expression in terms of freely transmitting thoughts. However, the possibility that the freedom of public order and general morality will deteriorate, especially if the ability to discriminate is harmful to the development of children and / or young people, should be imposed on this liberty in the event that this freedom is used irresponsibly. It is

¹ Bu çalışma, yazar tarafından hazırlanan ve 2016 yılında savunulan “Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim” başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

² Arş. Grv. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, senacoskun@aku.edu.tr

an important question how the vulnerable viewers will be affected by the violence and obscene broadcasts of the broadcaster only with respect to the rating ratio. In this study, it is aimed to investigate the legislation and the current situation in USA, Japan and Russia regarding supervising of audiovisual broadcasting services, firstly the concept of supervising is defined and the necessity of supervising in audiovisual broadcasting services is revealed. The study focuses on three relatively large countries (the US, Japan and Russia), which are located outside the European continent. These countries have been preferred because of the fact that they are less subject to research that examines audiovisual broadcasting policies than EU countries. This descriptive study has the qualification to form a basis for the research to be carried out on the subject.

Keywords: Audiovisual Broadcasting Service, Radio and Television, Supervision, Supervisory Authority, USA, Japan, Russia.

Giriş

19. yüzyılın ortalarında Batılı ülkelerin sanayileşmelerini tamamlaması sonucunda kendini gösteren kitle kültürü olgusunun da etkisiyle yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, insan hayatını derinden etkilemiştir. Günümüzde görsel ve işitsel yayıncılık alanının vardığı nokta ise büyük oranda 20. yüzyılda biçimlenmiştir. Yirminci yüzyıl, önemli ekonomik, siyasal ve toplumsal dönüşümlere sahne olmuş ve bu dönüşümler yayıncılık alanını da köklü bir biçimde değişime uğratmıştır. Teknolojik alanda yaşanan baş döndürücü yenilikler, uyduların devreye girmesi, yeni iletişim ve kitle iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı, “*deregülasyon, küreselleşme, giderek artan kâr (reyting / izlenme oranı) kaygısı, tekelleşme ve yöndeşme*” gibi günümüz radyo ve televizyon sektöründe yaşanan gelişmeler, görsel ve işitsel yayıncılığı da ciddi bir şekilde etkilemiş ve aynı zamanda yeniden şekillendirmiştir.

Radyo ve televizyon yayıncılığının sınırları aşan bir nitelik kazanması, bu alanda; “*yeniden iletim, kişilik haklarının korunması, cevap ve düzeltme hakkı, reklâmlar, bilgi alışverişi, kültürlerin korunması, küçüklerin ve gençlerin korunması vb.*” konularda bazı hukukî düzenlemelerin yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca ister kamu sektörü, ister özel sektör tarafından gerçekleştirilsin, kamu hizmeti niteliği taşıyan radyo ve televizyon yayıncılığında “*kamu yararı*”nın gözetilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik, günümüzde görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin yayın sonrası olmak kaydı ile denetimini zorunlu hâle getirmektedir. Bir diğer önemli husus, “*siyasî erk ile yayıncı kuruluşlar*” arasındaki ilişkinin niteliğinde yeni yapılanmaların yaşanmaya başlanmış olmasıdır. Bu durumun en önemli sonucu, iktidarların doğrudan etkide bulunarak geniş toplum kesimlerini yönlendirmede

kullandıkları kitle iletişim araçları üzerinde, kontrol ve denetim mekanizmalarını yeni ortama uygun biçimde tanımlamanın zorluğunu fark etmiş olmalarıdır. Bu da medya politikalarında yeni arayışları beraberinde getirerek, yayıncılığın hür ve serbest yapılmasını sağlamaya yönelik çabaların artmasını sağlamıştır. Sonuçta devlet eliyle özerk ve bağımsız düzenleyici kurumlar oluşturulmuş ve böylelikle yayıncılık alanının keyfilikten kurtarılması, düzenlenmesi ve denetlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu nedenle, günümüzde etkisi açısından en önemli medya ürünlerinden biri olmaya devam eden, doğrudan ve kayda değer etkileri olan radyo ve televizyon kuruluşlarının yani medya hizmet sağlayıcıların, gerek kuruluş aşamasında, gerek sonrasında hem tüzel kişilik durumu, hem malî yapıları, hem de hisse oranları düzenleyici kuruluşlar tarafından sıkı denetim altına alınmıştır. Görsel-işitsel yayın hizmetleri olarak ifade edilen radyo ve televizyon yayınlarının uluorta yapılmasının önlenmesi, yine “*hür fakat sorumlu*” bir medyanın oluşturulabilmesi için denetimin son derece gerekli ve yararlı olduğu söylenebilir.

Nitekim yayın hizmetlerinin sunumunda denetim; iletişim hürriyetinin kullanılmasını kısıtlayıcı olmamalı, ifade hürriyetini mümkün olduğunca koruma amacı taşınmalıdır. Söz konusu yayın hizmetlerinin “*kanalların kıtlığı (channel scarcity), kamu yararı (public benefit), endişe (fear) ve yayınlarda bütünlük/insicam (consistency)*” gibi nedenlerden dolayı da hukukî düzenlemeye tâbi tutulması gerekmektedir (Çiftci, 1999: 38-39). Bununla birlikte, kitle iletişim teknolojisinin gelişmesi sonucu dijital yayıncılığa geçilmesiyle “*kanalların kıtlığı*” sebebinin önemini kaybetmekte olduğu da görülmektedir.

Bu bağlamda görsel-işitsel yayın hizmetlerinin denetlenmesi hususunda ABD, Japonya ve Rusya’daki hukuki mevzuatı ve mevcut durumu irdelemeyi amaçlayan çalışmada öncelikle radyo ve televizyon yayınları bakımından denetim kavramına değinilmesi yerinde olacaktır.

1. Görsel-İşitsel Yayın Hizmetlerinde Denetim

Denetim/denetleme (control/supervision/audit) kavramları, Türkçe Sözlükte “*bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma,*

baki, teftiş, murakabe, kontrol” anlamına gelmektedir. Denetim; düzen ve disiplin içerisinde sürmesi gereken işlemlerin şeffaflığını ve hesap verme sorumluluğunu arttırarak kurallara uygun hareket edilmesini sağlayacak önemli bir mekanizmadır. Denetim olgusunu bürokrasinin yaygınlaşması ve modern örgütlerin rasyonelleşmesiyle ilişkilendiren Weber, özellikle modern toplumlarda yaygınlaşan işbölümü ve hiyerarşinin denetimi zorunlu hâle getirdiğini belirtmektedir (Tartanoğlu, 2012: 215). Zira, kamuda ve özel sektörde yürütülen hizmetlerin verimli, etkili ve kamuya yararlı bir biçimde yürütülmesi; idarenin (yönetim) de işlerinin plân ve programlara uygun ve verimli bir biçimde yürüyüp yürümediğinin denetlenmesi gerekir.

Denetim kavramıyla eş anlamlı diğer bir kavram ise “*teftiş*”tir (inspection). Teftiş kelimesi, “*gözden geçirme, yoklama, süzme*” anlamına gelen Latince “*inspicere*”den gelmektedir (Avşar ve Demir, 2005: 26). Kamu hizmetlerinin kanunlara ve hizmetin gereklerine uygun olarak yapılıp yapılmadığını belirlemek amacıyla baş yönetici tarafından ya da onun adına görevlendirilen memurlarca (müfettiş gibi) yapılan denetim olarak ifade edilebilir.

Denetim ve teftiş kavramları günümüzde “*gözetim*” (surveillance) kavramıyla da ilişkilendirilmektedir. Bu itibarla gözetim kavramı üzerinde de durulmalıdır. Gözetimin bürokratik olmaktan öte sosyal denetimin bir aracı olduğuna dikkat çeken Lyon (1997: 17)’ye göre, “*Modern hükümetlerin doğumları, evlilikleri ve ölümleri kaydetmeye, modern işletmelerin çalışmayı izlemeye ve çalışanların ücret ve gelişmesinin doğru kayıtlarını tutmaya başlamasından bu yana gözetim yaygınlaşmaktadır*”.

1980’lerden itibaren iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda, teftiş, gözetim, denetim gibi kavramların yansımaları, medya alanı da dâhil olmak üzere elektronik platformda görülmeye başlanmıştır.

Medya özelinde denetim ise, Avşar ve Demir’e (2005: 27) göre, “*bir kitleye yönelik yayın, yayım vb. üzerinde, bir otorite tarafından yapılan ve bunları serbest bırakmak ya da yasaklamakla sonuçlanan ön incelemedir*”. Görsel-işitsel yayıncılık, yazılı basından farklı olarak çok yoğun bir düzenleme ve denetime tâbi tutulmuştur.

Söz konusu düzenleme ve denetim sadece teknik konulara, mülkiyet sınırlamalarına değil aynı zamanda yayın içeriğine de yöneliktir. Zira Barendt, radyo ve televizyon yayıncılarının kendi yayın düzeneklerini diledikleri gibi hazırlayacak, güncel siyasal, sosyal konuları kendi editoryal çizgilerine göre yansıtacak kadar bağımsız olmadıklarına dikkat çekmektedir (Barendt 1995'ten Akt., Yılmaz, 2006: 17).

İletişim alanına özel olarak ise denetim, radyo ve televizyon yayıncılığında yayın hizmeti ilkelerine riayet edilip edilmediğini tespit ederek, söz konusu ilkelere uyulmasını ve bu suretle artan bir kamu yararı sağlar. Yine, ticarî iletişim ilkelerine uyulup uyulmadığını tespit eder. Seçim dönemlerinde de siyasî reklâm ve propaganda yayınlarına ilişkin belirlenen kurallara uyulup uyulmadığının denetlenmesine katkıda bulunur.

Görsel-işitsel yayın hizmetlerinin denetim müessesesi aracılığıyla uluorta yapılmasının engellenmesi, genelde toplum, özeldede ise, başta korunmaya daha muhtaç durumdaki çocuklar ve gençler üzerinde olumlu etkilere yol açacaktır. Görsel-işitsel yayın hizmetlerini denetlemenin gerekli ve yararlı olduğu düşünülse de, birtakım sakıncaları da bünyesinde barındırdığını belirtmek gerekir.

Sıkı, zamansız, keyfi, sürekli ve yoğun bir denetim, çalışanlarda bıkkınlık oluşturabileceği gibi, çalışanları işten yani görev yapmaktan bezdirebilir. Bunlardan en önemlisi yürütülen çalışmalar üzerinde oluşan bürokrasiyi arttırıcı etkidir. Medya hizmet sağlayıcılar, hedef kitle üzerinde olumlu/olumsuz etkiler oluşturabilecek yayın hizmetlerine imza atma kaygısı duymaya başlar; hatta siyasî otoriteye “*şirin*” gözükmek pahasına “*yandaş medya*” olarak ifade edilen bir yayıncılık anlayışına sahip olabilirler. Bunun yanı sıra, medya hizmet sağlayıcıların sunduğu yayın hizmetleri ile ilgili mevzuatta hukukî sorumluluğun kimde olduğu belirtilmiş olsa da bu sorumluluğu yüklenmekten ve hatta verilen görevi yerine getirmekten imtina edilmesi de söz konusu olabilir. Denetleme sonucunda uygulanması muhtemel cezaî yaptırımların net bir şekilde tanımlanması da denetim süreci açısından önem taşımaktadır. Yaptırımların anlaşılır ve net olmaması veya muğlâk (vague) ifadeler içermesi hâlinde çeşitli mağduriyetlerin, kayırmacılık vb. keyfi uygulamaların yaşanması mümkündür.

Sıkı denetimin uygulandığı ortamlarda denetlenen kişi ve/veya kuruma rehberlik etme işlevinin gereği gibi gerçekleştirebildiğini söylemek de güçtür. Denetim sürecinin ön önemli unsurlarından biri olan “*rehberlik etme görevi*”nin, “*inceleme ve yaptırım uygulama*”ya nazaran sürekli olarak geriye itilmesi, ikinci plânda tutulması ve denetim sistemi içinde işlerlik kazanamaması hâlinde denetim işlevi de sağlıklı bir şekilde yerine getirilememiş olur. Zira, medya hizmet sağlayıcıların uyması gereken hâlihazırda çok sayıda rehber ilke ve etik kod gerek kendi kurumları, gerekse meslek birlikleri ve sivil toplum örgütleri tarafından da ortaya konmuştur. Bu ilkelere riayet etmelerine fırsat verilmeden çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya bırakılmaları, medya hizmet sağlayıcıların iletişim hürriyetlerini dahi kısıtlayabilmektedir. Medya profesyonelleri herhangi bir yaptırımla karşılaşma kaygısı içerisinde inandığı objektif ve tarafsız yayıncılıktan daha farklı yönlere sapabilir.

Günümüzde medya üzerinde uygulanan geleneksel denetim yöntemlerinin hantal bir yapı sergilediğini, bunun yerine özdenetim ve ortak denetim gibi işbirliği faktörünü temel alan yöntemlere ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulayan Erol’a (2012: 291) göre de, “*Hızla gelişen ve giderek birbirine daha çok yaklaşan yeni teknolojiler nedeniyle idarî otoriterler tarafından yapılan denetim, kitle iletişimi alanında karşılaşılan birçok sorunun gerisinde kalmakta ve çözümünde etkili olamamaktadır. Bu tarz denetim, karmaşık olan mekanizması dolayısıyla da ağır işlemektedir*”. Kanaatimizce de çok sık ve katı kurallarla yapılan bir radyo ve televizyon yayıncılığı denetiminin, bu alanda önemli yeri olan ifade hürriyetinin, yayın hürriyetinin ve program düzenleme serbestliğinin zedelenmesine, tam olarak kullanılamamasına, hatta yok olmasına yol açması muhtemeldir.

Sıkı veya sıklıkla yapılan denetim, denetlenen ile denetçi arasındaki ilişkinin bir süre sonra gevşemesine, ikili arasında çıkar çatışması (conflict of interest) gibi uygunsuz ilişkilerin oluşmasına ve hatta denetçide kayıtsızlığa yol açabilir. Bunun sonucu olarak da denetimin gereği gibi yapılamama riski doğabileceği gibi, bu, bir nevi “*denetim körlüğü*” (surveillance blindness) oluşmasına da neden olabilir. Bu nedenle gerekli tedbirlerin alınması suretiyle belirli periyodlar içerisinde denetim yapılmasının çok daha uygun olacağı söylenebilir. Ancak, denetimin mutlaka

olacağı, yönetenlerin ve kurumda çalışanların zihninde var olmalıdır. Kısacası denetim, zamanında, yerinde, etkili olacak şekilde yapılmalı; kurum çalışanlarını bıktıracak, bezdirecek şekilde yapılmamalıdır.

Görsel-işitsel yayın hizmetlerinde denetimin niteliği ve kapsamı ise, ülkeden ülkeye farklılık arz etmektedir. Çalışmada ele alınan ABD, Japonya ve Rusya ise, hem ifade hürriyetinin hem de sosyo-ekonomik hayatın belli bir düzeyde olduğu ülkeler olmaları nedeniyle geliştirdikleri radyo ve televizyon denetleme sistemleri bakımından Türkiye'ye örnek teşkil edebilirler.

2. ABD, Japonya ve Rusya'daki Son Düzenlemeler

Günümüzde insanoğlunun hayatında çok önemli bir konuma sahip olan görsel-işitsel medya hizmetlerinin ne şekilde düzenlenip, denetleneceği, pek çok ülkenin iletişim alanında her zaman önemli tartışma konularının başında gelmektedir.

Görsel-işitsel yayın hizmetlerindeki düzenleyici ve denetleyici sistem ve kurulların benzer ve farklı özelliklere sahip oldukları görüldüğü gibi, ülkeler yayıncılık alanını düzenlemek ya da denetlemek için farklı yöntemler kullanmaktadırlar. Avrupa'daki örneklere bakıldığında, Türkiye'de Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından yapılan radyo ve televizyon yayıncılığında denetim, Almanya'da eyaletlerin kontrol ve sorumluluğunda; Fransa'da "*Görsel-İşitsel Yüksek Konsey*" (Conseil Supérieur de l'audio-visuel / CSA); İngiltere'de "*İletişim Ofisi*" (Office of Communications / OFCOM); İtalya'da "*İletişimi Koruma Otoritesi*" (Autorità per le Garanzie nelle Comunicazioni / AGCOM) gibi düzenleyici kurullar tarafından gerçekleştirilmektedir. Uygulanmakta olan denetim tür ve metotları ise, farklı kitle iletişim sistemlerinde denetimin niteliğinin ve kapsamının değişmesine de yol açmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin ne şekilde denetlendiği, Avrupa kıtası dışında yer alan ABD, Japonya ve Rusya özelinde irdelenmeye çalışılacaktır.

2.1. ABD

Özgürlükçü, çoğulcu ve katılımcı demokratik rejimle yönetilen ABD'de radyo ve televizyon istasyonlarının hükümetle ilişkileri yok denecek seviyededir. Medya hizmet sağlayıcıların kurulup işletilmesi tamamen özel sektörün elinde olup,

Devletin rolü sadece uygulanan “*Vesayet Modeli*” (Trusteeship Model) aracılığıyla genel olarak teknik ve hukukî düzenlemeleri yapmakla sınırlıdır. Kurallara uyan herkes radyo-televizyon istasyonu kurup, yayın yapabilir (Pember 1987’den Akt., Çiftci, 1999: 40; Sarmaşık, 1993: 45).

Radyo ve televizyon yayıncılığının gelinen süreçte tamamen ticarî bir niteliğe büründüğü ABD’de pek çok radyo ve televizyon kuruluşu bulunmaktadır. ABD halkının bu kuruluşlara ilgisine dikkat çeken izlenme ölçüm şirketleri Nielsen ve Arbitron’un hesaplamalarına göre, bir Amerikalı günde 4 saat televizyon izlemektedir; ortalama olarak da televizyon 7 saat süreyle açık kalmaktadır (İnceoğlu, 2004: 87).

ABD’de kamusal yayıncılığın temeli, ticarî yayıncılığın göz ardı edebildiği toplumsal kesimlerin sesini duyurmak ve ticarî yayıncılığın program akışlarında yer vermediği ya da çok sınırlı yer verdiği nitelikli eğitsel ve kültürel programlar üretmek gibi amaçlarla atılmıştır. Federal Devlet tarafından 1967 yılında, ticarî yayıncılıktan kaynaklanan problemlerin giderilmesi amacıyla “*Carneige Komisyonu*” oluşturulmuş; Komisyon’un çalışmaları sonucunda da, kamusal kurumların görüş ve önerileri değerlendirilerek, daha sonra İletişim Kanunu’nun bir parçası haline getirilen “*Kamu Yayıncılık Kanunu*”nu (Public Broadcasting Act) yürürlüğe konmuştur.

Erdoğan ve Budak (2016: 85), ABD’de görsel ve işitsel yayın hizmetlerini “*ticarî büyük şebekelere bağlı ticarî yayın kuruluşları, ticarî yayın kuruluşlarının yerel ortakları, bağımsız yayın yapan bölgesel ya da yerel yayın kuruluşları, kablolu TV kuruluşları, Public Service Broadcasting olarak bilinen kamu yayın kurumu ve ödemeli (pay-per-view TV) yayın kuruluşları*” şeklinde sınıflandırmaktadırlar. İster ticarî, ister kamu hizmeti yayıncılığı ağına bağlı olsun, söz konusu yayınların tamamında “*Kamu Yararı İlkesi*” (The Principle of Public Benefit) gözetilmektedir. Söz konusu ilkenin bir sonucu olarak da radyo ve televizyon yayınları denetim altında tutulmaktadır.

ABD’nin radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili hukukî düzenlemelerini; 1927 yılında çıkarılan “*Federal Radyo Kanunu*” (Federal Radio Act), “*İletişim*

Kanunu 1934” (Communication Act 1934), “*Birleşik Devletler Kodları*” (United States Code) ve “*Federal Düzenleme Kodları*”nda (Code of Federal Regulation / CFR) bulmak mümkündür. 1927 yılında yürürlüğe giren Federal Radyo Kanunu ile kurulan “*Federal Radyo Komisyonu*” (Federal Radio Commission / FRC), dünyanın ilk bağımsız idarî otoritesidir. Bağımsız bir düzenleyici otorite olan FCC ise, 1934 yılında çıkarılan İletişim Kanunuyla birlikte kurulmuştur.

“*Telekomünikasyon Kanunu 1996*” (Telecommunications Act 1996) ile değişikliğe uğrayan “*İletişim Kanunu 1934*”, görsel-işitsel alanda halen yürürlükte olan ABD mevzuatının temelini oluşturmaktadır. McChesney (2006: 46), Kanunun, yayıncılık ve iletişim sektörlerini tamamen serbestleştirerek özelleştirmek yerine, yayıncılık ve iletişim lisanslarına yönelik tekel haklarının özel mülkiyete devrinin kamu çıkarlarını gözetmesi şartıyla gerçekleştirilmesini öngördüğünü belirtmektedir.

Televizyon yayıncılığını ilgilendiren çok sayıda maddenin de yer aldığı 54 başlıktan oluşan “*Birleşik Devletler Kodları*” da ABD’nin en genel ve kalıcı kanunlarından birisidir (<http://uscode.house.gov>). Örneğin; Kodların 47. başlığının 303a maddesinde “*televizyonlarda yayınlanan çocuk programlarının standartları*”; 325. maddesinde “*yanlış, sahte veya izinsiz yayınlar*” (false, fraudulent, or unauthorized transmissions); 543. maddesinde de “*reytinglerin düzenlenmesi*” (regulation of rates) ile ilgili hükümler yer almaktadır. Federal Hükümet tarafından yayınlanan ve 50 başlıktan oluşan “*Federal Düzenleme Kodları*” ise, her takvim yılında güncellenmektedir (<http://www.ecfr.gov>). CFR’nin 47. başlığının 73. bölümünde de Federal Haberleşme Komisyonu (Federal Communications Commission / FCC) yayıncılık kurallarının düzenlendiği görülmektedir.

1934 yılında kabul edilen “*İletişim Kanunu*” ile özel teşebbüsün radyo dalgalarından yararlanarak, kamu yararına uygun biçimde bir kamu hizmeti görmeleri kabul edilmiş ve yukarıda da belirtildiği üzere, 1927 yılında “*Radyo Kanunu*”yla oluşturulan FRC’nin lağvedilmesi sonucunda, 1934 yılında çıkarılan Kanunla birlikte bağımsız bir düzenleyici otorite olarak FCC kurulmuştur (Belmas ve Overbeck, 2012: 459-460; İçel, 2015: 361; Darendeli, 2013: 121). Düzenleyici ve denetleyici ilk üst kurul olan FCC, ABD’nin 50 eyaletinin tamamında, Columbia, Puerto Rico, Guam Bölgeleri ve Virgin Adaları’nda eyaletlerarası ve uluslararası

radyo, televizyon, uydu ve kablo yoluyla gerçekleştirilen iletişimi düzenleyen bir kurumdur. Doğrudan Kongre'ye karşı sorumlu olan, bağımsız bir kamu kuruluşu olan FCC, ABD'nin iletişim yasa ve yönetmelikleri ile teknolojik yenilikler bakımından öncelikli otoritesidir (<https://www.fcc.gov>; Erdoğan ve Budak, 2016: 86). Kendine bağlı altı büro ve on ofis aracılığıyla FCC, yalnızca iletişim alanında öncü bir düzenleyici kurul değil, aynı zamanda, 1980'lerde dünya geneli iletişim sistemlerinde yaşanan dönüşümün baş aktörlerinden biri konumundadır (Kejanlıoğlu vd., 2001: 94.).

İletişim Kanunu 1934'ün 4. maddesine göre; FCC, ABD Başkanı tarafından önerilen ve Senato tarafından onaylanan medya ile çıkar ilişkisi olmayan, alanında söz sahibi, birikimli kişiler arasından seçilen ABD vatandaşı 5 üyeden oluşmaktadır. Komisyon üyelerinden biri Başkan tarafından FCC'nin Başkanı olarak atanır. Üyelerin görev süresi (term of office) 5 yıldır; kademeli olarak düzenlenen süreler aynı anda sona ermemektedir. Yine, beş komisyon üyesinden üçten fazlasının aynı siyasî partiden olmama zorunluluğu bulunmaktadır.

ABD'deki üye belirleme sisteminin Türkiye'deki uygulamanın tam tersi olduğu söylenebilir. Zira, Türkiye'de medya hizmet sağlayıcıların denetimi için kurulan Üst Kurul'un üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasî partilerin temsil oranına göre, siyasî partilerin kendi kontenjanları için her boş üyelik için gösterdikleri iki aday arasından yasama organı tarafından seçilmektedir. Görüldüğü üzere, RTÜK üyelerinin seçim ve atanmasında Cumhurbaşkanı'nın herhangi bir rolü bulunmamaktadır.

FCC'nin "*kamu yararı, kamu düzeni ve kamu ihtiyacı*" kaydıyla belirlenen yetkileri, "*İletişim Kanunu 1934*"ün 303. maddesinde 24 başlık hâlinde sıralanmaktadır. Bu yetkilerden radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili olanlar: "*Yayın istasyonlarına verilecek frekansları saptamak; istasyonlararası enterferansı önlemek için Kanuna aykırı olmayan düzenlemeler yapmak; radyo ve televizyon kuruluşlarına lisans vermek ve Kanun hükümlerini yürütmek için düzenlemeler yapmak*" şeklinde sıralanabilir. Coase'e (2013: 891) göre, Komisyonun yayıncılık tarihi açısından en önemli işlevi ise, yayın başvurusunda bulunup lisans alan yayın istasyonlarına uygun frekans tahsisi yapmaktır.

Türkiye’deki uygulama ile benzer biçimde FCC, radyo ve televizyon kuruluşlarının iletişim faaliyetlerini, belirlediği ilkeler çerçevesinde düzenlerken, yayınların içeriklerine karışma ya da ön denetim (sansür) uygulama gibi bir yetkiye sahip değildir. Medya hizmet sağlayıcıların uymaları gereken yayın hizmeti ilkelerine bakıldığında ise, İletişim Kanunu 1934’ün 326. maddesinin sansürü ve ifade hürriyetine müdahaleyi yasakladığı görülmektedir. Söz konusu maddenin dayanağı, ABD Anayasasında, kongrenin ifade ve basın hürriyetini kısıtlayacak hiçbir yasa çıkaramayacağını hükme bağlayan “*The First Amandment*”tır. Ancak, uygulamada görsel-işitsel medya hizmetleri bakımından ifade hürriyeti, mutlak ve sınırsız bir hürriyet olarak görülmemekte ve bazı sınırlamalara tâbi tutulmaktadır. Buna göre ifade hürriyeti bulunan bir yayıncının uyması gerekli 4 temel ilke ve gerektirdikleri şu şekildedir (İnceoğlu, 1998: 77-80; Çiftci, 1999: 47-51):

– “*Kamu Yararı İlkesi*” (The Principle of Public Benefit): Kamuya ait bir mal (Public Property) olan frekansları kullanan yayıncılar, öncelikle kamu yararı amacıyla yayın yapmalıdırlar.

– “*Hakkaniyet İlkesi*” (The Fairness Doctrine): Yayıncılar, kamuyu ilgilendiren tartışmalı konularda tüm tarafların görüşlerine yer vermeli ve yanlı davranmaktan kaçınmalıdırlar. Doktrin, ticarî yayıncılara yayınlarında kamu meselelerine yeterli zaman ayırmalarını şart koşsa da, yayıncıları hiçbir zaman buna zorlamamıştır. Bu durumdan yararlanan yayıncılar da, mümkün olduğunca az toplumsal soruna değinmek amacıyla, meseleleri çok taraflı olarak ele almayı bir bahane olarak kullanmışlardır (McChesney, 2006: 47-49). Söz konusu ilke, FCC tarafından, “*deregülasyon*” olarak da adlandırılan, kuralların giderek azaltılması sürecinde, kamu yararına hizmet etmediği gerekçesiyle 1987 yılında kısmen kaldırılmıştır (Belmas ve Overbeck, 2012: 477-478). Zira, bunun gerekçesi, farklı görüşlerin ifadesi için artan sayıda olanağın ortaya çıkması, gelişen teknolojiyle birlikte elektronik iletişimin giderek çeşitlenmesi neticesinde gerçek veya tüzel bir kişinin cevap vermesi için özel bir televizyonda olanak sağlanmasına gerek kalmamasıdır.

– “*Adayların Faydalanma Hakkı Kuralı*” (The Candidate Access Rule): Kural, yayıncıların, kamu görevi için yapılacak seçimlerde, yayın istasyonlarını,

adaylara, ücret karşılığında kullandırmalarını düzenlemektedir. Kurala göre, yayıncılar, yayın istasyonlarını, adaylar arasında fark gözetmeden kullandırmak durumundadırlar.

–“Eşit Fırsat Kuralı” (The Equal Opportunity Rule): Kamu görevi için yapılacak seçimlerde, adayların, ekranlarda eşit zamanlarda, eşit imkânlarda kısaca eşit bir biçimde yer almalarını sağlanmalıdır (Oxenford, 2009: 7).

Söz konusu temel ilkelerin yanı sıra, FCC’nin program türlerine göre belirlediği yayın ilkeleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir (Coşkun, 2016: 213):

–Asılsız haber (hoaxes) ve haber çarpıtmaya (news distortion) ilişkin yasaklar,

–Müstehcen (obscene material) içerikte yayınların hiçbir zaman yapılmaması, uygunsuz (indecent) ve sinkaf edici (profane material) içerikli yayınların ise 22.00-06.00 saatleri arasında yayınlanması gerektiği,

–FCC’nin lisans verdiği medya hizmet sağlayıcıların yayınlacakları yarışmalarla ilgili tam ve doğru bilgi vermeleri gerektiğine dair düzenlemeler,

–Reklâm yayınlarına ilişkin de medya hizmet sağlayıcılarda, sigara, küçük sigara, tütün, dumansız tütün, çığneme tütününün reklâmının yapılması yasaktır. Bununla birlikte sigara aksesuarlarının reklâmının yapılması yasak değildir. Öte yandan Kongre’nin ve FCC’nin alkollü içecek reklâmını yasaklayan herhangi bir düzenlemesi ise bulunmamaktadır.

Yayın içeriğiyle ilgili ihlâllerde ise, FCC Uygulama Bürosu (Enforcement Bureau) tarafından, “uyarı mektubu, para cezası, yayın lisansının yeni koşullarda yenilenmesi ve yayın lisansının tamamen iptali” yaptırımları uygulanmaktadır. Bu müeyyidelere ek olarak, kimi zaman FCC, kaygılandığı yayınlarla alâkalı olarak yayıncıya uyarı mahiyetinde bir mektup da yazabilmektedir. Buna, uygulamada “kaş kaldırma yoluyla program düzenleme” (regulation by raised eyebrow) denilmektedir (Pember 1987’den Akt., Çiftci, 1999: 44).

Yayın ihlallerine karşı yaptırım uygulanma süreci ise, Neslihan Koç'un (2011: 35) “*ABD, İngiltere ve Fransa’da Yayınların Düzenlenmesi ve Yayın İçeriği İhlallerine Karşı Yaptırımlar*” adlı çalışmasında şu şekilde aktarılmaktadır:

Süreç, izleyici şikâyetleri ile başlamaktadır. Şöyle ki; FCC personeli, ihlâlin bulunup bulunmadığı yönlerinden değerlendirme yapabilmek için her bir şikâyeti ayrı ayrı değerlendirmekte ve şikâyet bildirisinde şikâyet konusu ile ilgili yeterince bilgi verilip verilmediğini araştırmaktadır. Söz konusu ilk inceleme sonucunda, şikâyetle ilgili yeterince bilgi verilmediğinin anlaşılması durumunda, şikâyetçiden eksik bilgileri tamamlaması ve yeniden şikâyette bulunması istenmektedir. İhlâl bulunduğu kanaatine varılması durumunda yayıncı kuruluşa bir bildirim yapılmak suretiyle inceleme başlatılmaktadır. İhlâl bulunmadığı kanaatine varılması durumunda ise şikâyetçiye, şikâyetinin reddedildiği bildirilmektedir. Bu durumda şikâyetçinin kararın yeniden gözden geçirilmesini isteme veya yeni bir başvuru olarak FCC’ye (Komisyona) başvurma hakkı bulunmaktadır. Bu başvuru karşısında FCC ihlâl konu programın müstehcen, uygunsuz veya bayağı içerikte olduğu kanısına varırsa yayıncı kuruluşa, FCC kurallarının ihlâl edildiği ön bulgusunun bulunduğunu gösteren ‘Sorumluluk Bildirimi’ verebilmektedir. Bu ön bulgunun onaylanmasından sonra yayıncı kuruluşun yayın lisans hakları azaltılabilmekte veya yayın lisansı iptal edilebilmektedir.

McChesney’e (2006: 50-51) göre ise, FCC, klâsik bir “*eli kolu bağlı*” düzenleme mercisi haline gelmiş; düzenleme retoriği kamu yararı terminolojisine yerleşirken, düzenleme mantığı yayıncıları kârlı kılan bir gerçekliğe dönüşmüştür. FCC’nin etkin bir yaptırım gücünün bulunmaması, uyarı niteliği taşıyan kararlarının dahi yargı yoluyla iptal edilebiliyor olması, iletişim endüstrisinin olabildiğince özgür bir ortamda yayın yapması sonucunu doğurmaktadır.

Örneğin; FCC, 2006 yılı Mart ayında aldığı bir kararda, FOX TV’nin Billboard Müzik Ödülleri’nin yayını sırasında şarkıcı ve oyuncu Cher’in “*Fuck*” sözcüğünü kullanması, yine oyuncu Nicole Richi’nin de bir başka yayında “*Shit*” ifadesine yer vermesi nedeniyle ahlâk kurallarını çiğnediğine karar vermiştir. Herhangi bir cezaî yaptırım uygulanmamasına rağmen, FOX TV, FCC’nin ahlâki ölçütlerinin belirsiz olduğunu, ifade hürriyeti haklarının ihlâl edildiği iddiasıyla mahkemeye başvurmuş; ABD Federal Temyiz Mahkemesi de gelişigüzel ve keyfi davranarak standart belirlediği gerekçesiyle, FCC’nin yayınlar sırasında kullanılan ahlâk dışı veya müstehcen kelimelere ilişkin düzenlemesini oy çokluğu ile iptal

etmiştir. İptal kararı üzerine açıklama yapan dönemin FCC Başkanı Kevin Martin: *“Bir New York Mahkemesi’nin, Amerikan ailelerine, çocukların da izlediği bir zaman diliminde televizyonda bu kelimelerin kullanılabileceğini söylemesine inanamıyorum”* diyerek, FCC’nin *“Prime time”* yayın diliminde bu kelimelerin kullanımını yasaklayamaması hâlinde, Hollywood’un istediğini istediği zaman söyleyebileceğini belirtmiştir. FOX TV ise, alınan karardan sanatsal ifade ve anayasal haklar açısından memnuniyet duyduğunu açıklamış; teknolojinin geliştiğini, anne ve babaların çocukları ile ilgili kısıtlayıcı her türlü teknik düzenlemeyi yapabileceğini belirtmiştir (Cindemir, 2007: <http://www.hurriyet.com.tr>). Benzer bir durum, Türkiye’de de söz konusudur; idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu açık tutan Anayasa m. 125 ve 6112 sayılı Kanununun 32. maddesinin 9. fıkrası hükmüne göre, aldığı kararın niteliği ne olursa olsun, RTÜK’ün idarî yaptırım kararlarına karşı da yargı yolu açıktır. Başvurulan idarî yargı yolu, işlemin iptali davası olup, kararın tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde, uyuşmazlığın niteliğine göre İdare Mahkemelerine iptal veya tam yargı davası açılabilir.

Özetle, ABD’de ticarî televizyon yayıncılığı, ifade hürriyetine sınırlama getirilmeyeceğini öngören ABD Anayasasının bir gereği olarak ele alınmaktadır. Bu sayede özel televizyona geçişin, yeni bir yasa çıkarmaya gerek kalmadan mevcut yasal düzen içerisinde uygulamada yetkili düzenleyici otorite kararıyla sağlandığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinde ise, genelde bir yeniden yapılanma söz konusudur. Zira, uzun yıllar Devlet tekelinde sürdürülen görsel-işitsel yayıncılık alanı özel girişime açılmaktadır. Bu da beraberinde kamusal yayıncılık ile özel yayıncılığın birlikte var olabilmesi için yeni yasal düzenlemeleri gerekli kılmış ve bu doğrultuda siyasî kararlar alınmasının yolunu açmıştır. ABD’nin aksine Avrupa’nın geneline bakıldığında, yayıncılık sistemlerindeki düzenlemelerde sırasıyla devletçi, ardışık politikalar ve çoğulcu yaklaşımların benimsendiği söylenebilir.

2.2. Japonya

Japonya, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra iletişim teknolojilerinin en hızlı geliştiği ülkelerin başında gelmektedir. Zira, gündelik hayatlarının büyük bir bölümünü çalışarak geçiren Japonlar için çalışma süresi, o işin bitirilmesi için gerekli olan zamandır. Japonya’nın yüksek okuryazarlık oranı (%100) ve insanların yeni

şeyler öğrenme arzusu, kitle iletişim araçlarının cazibesinin de sürmesini sağlamaktadır.

Ülkenin toplam hane sayısıyla neredeyse eşit oranda televizyon bulunan Japonya, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci televizyon reklâm pazarına sahiptir. Sanayileşmiş ülkelerde gerçekleştirilen bir araştırmada, televizyonun günde 4 buçuk saatle en çok ABD ve Japonya'da izlendiği tespit edilmiştir. Başka bir araştırmada ise, Japonların Amerikalılardan günde ortalama 1 saat daha fazla televizyon izledikleri tespit edilmiştir (Nippon Television, 2006: 26; Hays, 2013: <http://factsanddetails.com>).

Konfüçyüs (Confucianism) öğretilerine duyulan derin saygıyla hiyerarşi ve otoriteye bağlılığın ön planda olduğu Japonya'da görsel-işitsel medya sağlayıcıların herhangi bir siyasî partiyle organik bağı bulunmamaktadır. Hükümet ile medya kuruluşları arasındaki anlaşmaya bağlı olarak bazı haberlere zaman zaman kısıtlamalar getirildiği görülmektedir. Japon medyasının İmparator Hirohito'nun ölümünü resmî açıklama yapılana kadar haber olarak vermemesi ve Japonların imparatorlarının ölümünü ilk kez CNN'den duymaları buna örnek olarak gösterilebilir (İnceoğlu, 2004: 212).

Japonya'da medya, haber alma kaynağı olduğu kadar, bir eğlence aracı niteliği de taşımaktadır. Medyanın çeşit ve zenginliği üst düzeylerde olmasına rağmen, dördüncü erk olarak işlev gördüğünü söylemek oldukça güçtür. Çünkü güçlü ve istikrarlı iktidarlar nedeniyle medyanın siyasî arenada hareket yeteneği oldukça zayıftır ve hükümet politikalarını halka benimsetmekte bir araç işlevi görmekten öteye gidememektedirler (Büyükbaş, 2013: 68).

Medyanın sık sık Japon liderlerin siyasî gündemini destekleyecek şekilde hikâyeler oluşturduğu, İmparatorluk ailesi veya Kuzey Kore hükümetinin kötü bir ülke olarak tasviri gibi bazı konuların ise eleştirilemediği görülmektedir. Bu görüşlere meydan okumaya cesaret edenlerin, alaycı politikaların gazabına uğrayacakları gibi, hoşlanmadıkları görüşleri beyan edenleri tehdit ederek öldürmeye kalkan, aşırı sağcı aşırılıkla başa çıkmaları gerekmektedir (Hays, 2013: <http://factsanddetails.com>). Japon toplumunda ulusal birlik, onur ve manevi

değerlerle ilgili olarak hükümetin duyarlılığa sahip olduğunu vurgulayan Tansel (<http://www.anime.gen.tr>) de şunları aktarmaktadır:

1960'lardan beri Japonya'da eğlence amaçlı medya cinsellik ve şiddet içeren görüntüleri ile yurtdışında kötü bir üne sahip. (...) Hükümet çalışanlarına ve politikalarına, aileye ve dine saygı göstermek şarttır. Bu konularda eleştiri yapmak geleneksel toplumsal kurallara ve toplumun varlığına bir tehdit olarak algılanır. Bir kamu politikası olarak bütün konuların tartışılması ancak kültürel ve politik değerlere saygı çerçevesinde mümkündür.

Görsel-işitsel medya hizmetleri mevzuatının oluşum süreci incelendiğinde ise, ilk adımın Japonya İçişleri ve Haberleşme Bakanlığı (Ministry of Internal Affairs and Communication) tarafından atıldığı görülmektedir. Bakanlık tarafından, iletişimle bağlantılı Kanunları Anayasa ile uyumlu hâle getirmek; iletişim alanını tamamen demokratik hâle dönüştürmek ve askeri vesayetin tüm izlerini kalıcı şekilde ortadan kaldırmak; geçerliliği kalmamış yasal hükümleri revize ve modernize etmek amacıyla 1946 yılı Kasım ayında Bakan Yardımcısı başkanlığında bir “*Geçici Yasama Konseyi*” kurulmuştur (Seiichi, 2009: 135). Konseyin Japonya’da radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek amacıyla yürüttüğü çalışmalarını tamamlamasıyla Japonya’daki televizyon istasyonlarının faaliyetleri, en son 03/12/2010 tarihinde değişikliğe uğrayan, 02/05/1950’de yürürlüğe giren, 132 sayılı “*Televizyon Yayıncılığı Kanunu*” (The Broadcast Act) ve aynı tarihte yürürlüğe giren, son olarak da 28 Aralık 2007 tarihinde değişikliğe uğrayan 131 sayılı “*Radyo Kanunu*” (Radio Law) ile güvence altına alınmıştır (İnceoğlu, 2004: 235; Nippon Television, 2006: 26).

Televizyon Yayıncılığı Kanunu’nun amacı, 1. maddede şu şekilde ifade edilmektedir:

Kanunun amacı, aşağıdaki esaslar çerçevesinde yayıncılığın ses geliştirme konularının kamu yararına uygun olacağı şekilde yayıncılığı düzenlemektir. Bunlar:

- Kamuda yayıncılığın yayılmasının büyük oranda mümkün hâle gelmesini ve kamu yararı elde edilmesini güvence altına almak,
- Tarafsızlığı, doğruluğu ve yayın özerkliğini güvence altına almak suretiyle yayın yoluyla ifade hürriyetini sağlamak,

- Yayıncılıkla ilgili kişilerin sorumluluklarının açıklanması ile ifade hürriyetinin gelişimine katkıda bulunmak için yayıncılığı etkin hâle getirmektir.

Radyo Kanunu'nun amacı ise, “*Radyo dalgalarının adil ve etkin kullanımını sağlamak suretiyle kamu yararını arttırmaktır*” (m.1). Televizyon Yayıncılığı Kanunu'nun Dördüncü Bölümü ise, “*Denetim Komitesi*” (Audit Committee) ile ilgili hükümleri barındırmaktadır (m.42-48). Buna göre, Japon Yayıncılık Kuruluşu NHK (Nippon Hoso Kyokai) bünyesinde kurulacak olan Denetim Komitesi, 3 veya daha fazla üyeden oluşmakta, denetim üyeleri NHK Yönetim Kurulu tarafından atanmaktadır.

Televizyon Yayıncılığı Kanunu kapsamında oluşturulan “*Denetim Komitesi*”, NHK çalışanlarının yürüttükleri görevlerin performans denetimlerini yapmakla yetkilendirilmiş; yine Komitenin soruşturmaları nasıl yürüteceği, NHK Yönetim Kuruluna raporlama yükümlülüğü, Komite tarafından alınacak tedbirler, Komitenin nasıl toplanacağı ve Komitenin karar alma yöntemi Kanunla belirlenmiştir. Japonya'daki temel yayıncılık standartlarını belirleyen Televizyon Yayıncılığı Kanunu'nun programları doğrudan denetleyen herhangi bir hükmü bulunmamaktadır.

Söz konusu Kanunlar ile 1926 yılında kamusal radyo yayın kurumu olarak kurulan NHK, bir kamu kuruluşu haline dönüştürülerek yeniden yapılandırılmış, ticarî yayıncılığın başlaması için de gerekli adımlar atılmıştır (Tekinalp, 2003: 184-185; İnceoğlu, 2004: 232-236; Ergin, 2007: <http://www.itp.tv.tr>). Kamusal ve özel olmak üzere şekillenen ikili sistem içerisinde bir tarafta hem radyo, hem de televizyon istasyonları ile kamu kuruluşu olan NHK yer almakta; diğer tarafta ise ticarî yayıncılık yapan özel radyo ve televizyon istasyonları bulunmaktadır. Ticarî yayıncılar reklâmlar aracılığıyla gelir sağlarken, NHK'nın ise tıpkı BBC gibi reklâm alması yasaktır. Gelirleri, radyo ve televizyonlardan alınan lisans ücretlerinden oluşmaktadır. Kâr amacı gütmeyen NHK'nın söz konusu abonman ücreti sistemi, programları bakımından bağımsız ve tarafsız olabilmesini de kolaylaştırmaktadır. NHK'nın yayınlarını, “*önyargıdan bağımsız ve geniş kapsamlı bir tarafsızlık*” içinde gerçekleştirdiğine dikkat çeken Seiichi (2009: 136-137), kamu güvenliği ve

dürüstlük ilkelerinin ise belirsiz görüldüğünü, hatta önemli unsurlar olarak kabul edilmediğini belirtmektedir.

Ticarî yayıncılık yapan özel televizyon istasyonları ise 1953 yılıyla birlikte kurulmaya başlamıştır. Özel istasyonların ortaklarını diğer gelişmiş ülkelerde olduğu şekilde, genellikle büyük basın kuruluşları, banka ve sigorta şirketleri oluşturmaktadır. Daha fazla izlenme oranı ve reklâm geliri elde etmek amacıyla ve oluşan rekabet ortamının etkisiyle programların kültürel düzeyini göz ardı eden söz konusu medya hizmet sağlayıcılar, bilhassa 80'li yıllarla birlikte eğlence, şiddet ve cinsellik içeren yapımlara yönelmişlerdir. Özer (2004), “*Japon RTÜK’ü uyuyor mu?*” başlıklı yazısında “*Tokyo Shock Boys, Namidame, The Stinger*” gibi uçlarda yer alan bazı programları eleştirerek, söz konusu programları “*ucubik televizyon programları*” olarak nitelendirmektedir. Tansel (<http://www.anime.gen.tr>) de, Japon medyası üzerine yapılan çalışmaların, medyanın kamuoyunun bilme hakkına büyük oranda saygı gösterdiğini ortaya koyduğunu ancak, pek çok raporun da medya davranışlarının bu idealden çok uzak olduğunu gösterdiğini aktarmaktadır.

Nitekim, Ulaştırma ve Telekomünikasyon Bakanlığı, 1988 yılı Kasım ayında yayın lisanslarını yenilerken yaptığı açıklamada, yayıncıların programlarını daha özenli hazırlamalarını, televizyonun çocuk ve gençler üzerinde yaptığı olumsuz etkiyi dikkate almaları konusunda uyarmıştır (İnceoğlu, 2004: 234). Luebs (2015: <http://blog.gaijinpot.com>) de söz konusu Japon televizyonlarını, kültürel arındırmanın (distillation) döngüsel süreci için birer katalizör şeklinde tanımlamaktadır. Japon medyasında televizyon ve sinema içerikleri ise şu şekilde sınıflandırılmaktadır: (Tansel, <http://www.anime.gen.tr>)

- GP (General Patronage): Tüm izleyicilerin izleyebileceği programlar
- PG (Parental Guidance): Ebeveynlerin gözetiminde izlenebilen programlar
- R (Rated): Sadece yetişkinlerin izleyebileceği programlar

Japon televizyon istasyonlarının ABD’nin aksine, program yapımı ve telif hakkı sahipliği üzerinde ise herhangi bir kısıtlaması bulunmamaktadır. Medya hizmet sağlayıcılar program yapımı, kurgu, yayın ve telif haklarını kendileri denetlemekte;

teelif haklarının kontrolü sayesinde çeşitli amaçlar için aynı içeriği kullanabilmektedirler (Nippon, 2007: 5).

Öte yandan özdenetim fonksiyonunun gerçekleştirilebilmesi amacıyla özel radyo ve televizyon istasyonlarında 7 kişiden oluşan bir “Denetleme Kurulu” oluşturulmuştur. Bunun dışında merkezi bir kurul bulunmamaktadır. Radyo ve televizyon işletmeleri, Kurulların vereceği kararlara uymak zorundadır. İlkiz (2012: <http://www.tgc.org.tr>) de bu zaruret dolayısıyla Japonya’da 1950 yılından beri yargıya intikal etmiş veya bu nedenle yayını durdurulmuş herhangi bir radyo ve televizyon istasyonu bulunmadığını belirtmektedir.

2000’li yıllarla birlikte ise, yayıncılar ile telekomünikasyon sağlayıcılar arasındaki rekabet şartlarını değiştiren teknolojinin gelişmesi nedeniyle Japon yayıncılık endüstrisinin geneli ile özelde televizyon sektörünün piyasa yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır. “Televizyon Yayıncılığı Kanunu”, yayın sistemlerinin güçlendirilmesi için dijitalleşmedeki ilerleme doğrultusunda sistemi yeniden düzenlemek, modernize etmek ve yeni bir düzenleyici çerçeve oluşturmak amacıyla 2010 yılında, 60 yıllığına revize edilmiştir. “Telekomünikasyon Hizmetleri Yayını Hakkında Kanun”, “Kablolu TV Yayın Kanunu” ve “Kablolu Ses Yayın Hizmetlerinin İşletilmesinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun”, “Televizyon Yayıncılığı Kanunu” çatısı altında birleştirilerek bir araya getirilmiş; böylelikle güçlendirilerek, modernize edilen yayıncılık sistemi, pazara erişimi kabul edilen yeni girişimciler için daha esnek hâle getirilmiştir (OECD, 2013: 195).

2.3. Rusya Federasyonu

SSCB’nin dağılmasıyla birlikte başını çektiği Doğu Bloku, 1990 yılında çökmüştür. Böylece yeni kurulan Rusya Federasyonu’nda medya alanında ifade hürriyeti ve çoğulculuk bakımından bazı köklü değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir. Televizyon, pek çok ülkede olduğu gibi geniş kapsamlı ve gelişmiş bir medyaya sahip olan Rusya’da da haber ve bilgi edinme amacıyla başvuru ve en fazla ilgi gören kitle iletişim araçlarından biridir. Hemen her Rus’un evinde televizyon mevcuttur ve televizyonda yayınlanan haberler açık ara en yaygın bilgi edinme biçimidir. Keza, radyo da tıpkı yazılı basın gibi her dönemde mevcuttur.

Rusya’da Devlet, radyo ve televizyon altyapısının %80’ine sahiptir. Programlar arasında, çoğunluğu yabancı menşeli olmak üzere film ve televizyon dizileri baskındır. Rusların çoğu Amerikan dış politikasını eleştirse de, Amerikan durum komedilerinin izleyici oranı bakımından en üst sırada yer aldıkları görülmektedir (Castells, 2016: 315-316). Hannah Thoburn tarafından 2015 yılından hazırlanan, “*Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu*” adlı çalışmada (2015: 81-82), Rusya’nın mevcut televizyon yapısı şu şekilde aktarılmaktadır:

Rusya’da doğrudan Devletin sahip olduğu ya da kontrolü altında bulundurduğu birkaç ulusal kanal (Rusya-1, NTB, TNT, Rusya 24, STS, Domanişni, Dojd) bulunmaktadır. Bu kanalların editoryal çizgileri hemen hemen birbirinin aynıdır ve Rus halkının büyük bir bölümü, hükümetin önemli televizyon kanallarını sansürlediğini düşünmektedir. ‘Yağmur’ anlamına gelen ismiyle ‘Dojd’ ise Rusya’nın tek bağımsız televizyon kanalıdır, kablolu ve internet üzerinden aboneli yayın yapmaktadır. 2010 yılında yalnızca internetten yayın yapmak üzere kurulan kanal, diğer birçok Rus televizyon kanallarındaki tek tip haber ve programların tamamen tersine medyaya yeni bir soluk getirmiştir. 2011-2012 döneminde Rusya’yı sarsan protesto dalgaları sırasında tanınan Dojd, 2011-2012 döneminde özellikle yaratıcı kesimler arasında giderek daha fazla etkili olmaya başlamıştır. Ocak 2014’te 1941 Leningrad kuşatmasının bir takım ayrıntılarını yayınladığı gerekçesiyle hükümetin tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu nedenle çok sayıda kablo abonesini kaybeden kanalın 2015 yıl sonuna kadar kapanması beklenmektedir.

Yukarıda da değinilen bağımsız TV kanalı Dojd TV, 2015 yılı içerisinde uydu bağlantısının kesilmesi sonrasında paralı yayına geçmek zorunda kalmıştır. Moskova’daki ofisleri iki kere zorla boşaltılan Dojd TV, uzun süre bir çalışanın evinden yayınına devam etmiştir (<http://www.agos.com.tr>).

Rusya’da iletişim hürriyeti alanında ilk önemli adımın, basında sansür uygulamasına son veren 01/08/1990 tarihinde yürürlüğe giren Kanun olduğuna dikkat çeken İçel (2015: 61), hükümetin yayın organı Izvestia’nın bu haberi verirken birinci sayfasında gece yarısı müdahalelerinde kullanılan sansür onay mührünün resmini yayınladığını ve “*Elveda, Sansür*” şeklinde manşet attığını aktarmaktadır. Yine aynı haberde, “*Her şey yasaktı, hatta Sansür Kurulu’nun varlığını açıklamak bile*” cümleleri yer almıştır.

1990’lı yıllarla birlikte iletişim hürriyetinin önemini fark eden Rusya’da,

yasama organı tarafından çıkarılan ve televizyon alanındaki faaliyetleri düzenleyen başlıca kanunlar ise, 27/12/1991 tarih ve 2124 sayılı “*Kitle İletişim Kanunu*” ile 03/03/2006 tarih ve 38 sayılı “*Reklâmcılık Kanunu*”dur. Medyaya özgü federal kanunların temeli olan Kitle İletişim Kanunu, kanal ve yayıncılar tarafından kitle bilgilendirme hürriyetinin kötüye kullanılmaması ve sansüre izin verilmemesi gibi basın-yayın hürriyetinin temel ilkelerini barındırmakta; kitle iletişim araçlarının kuruluşunu, sahipliği ile kullanımını ve bilginin yaygınlaştırılmasını düzenleyen hükümler içermektedir. Kitle iletişim araçları ile vatandaşlar ve/veya kuruluşlar arasındaki ilişkiler bağlamında da düzenlemeler içeren Kanun, gazetecilerin hak ve yükümlülüklerini belirlemekte ve kitle iletişim ile ilgili yasaların ihlâli hâlinde doğacak sorumlulukları saptamaktadır. Kitle İletişim Kanunu, Rusya’da özel yayıncılığa izin vermekle birlikte kitle iletişim aracı kurmak isteyen yabancı bireylerin ise, haklarını sınırlamaktadır (Key Vision Group Research, 2013: 12; Krasnoboka: <http://ejc.net>). Kitle İletişim Kanunu, sonuncusu 2015 yılında olmak üzere defalarca değişikliğe uğramış olup, son değişiklikler ise, medyada aşırılığın, terörizm, şiddet ve pornografinin yayınlanmasını sınırlandırmaya yöneliktir.

Devletin medya üzerindeki denetiminin kilit mekanizmaları, medya ağları üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak bürokratik ve malî denetim sağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Medya üzerindeki kontrol mekanizması ise, işlerini ve çalışma koşullarını korumak isteyen sorumlu gazetecilerin ve yöneticilerin bir kural olarak “*kendi kendini sansürlemek*” şeklinde aldıkları kararlara dayanmaktadır. Prensipte sansür olsa da, birkaç yasa ve kararname, millî güvenliği korumaya ve siber suçlarla mücadeleyle yönelik istisnaları oluşturmaktadır (Castells, 2016: 312-314).

Rusya Federasyonu’nda, iletişim ve medya hizmetlerindeki yapılanmanın, pek çok ülkeden farklı olarak, Bakanlık düzeyinde kurumsallaştığı görülmektedir. Telekomünikasyon, medya, bilgi teknolojileri ve posta hizmetlerinden sorumlu olarak 2008 yılında kurulan “*Rusya Federasyonu Telekom ve Kitle İletişim Bakanlığı*” (Ministry of Telecom and Mass Communications of the Russian Federation), bilgi teknolojileri alanında devlet politikaları ve yasal düzenlemelerin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi amacıyla kurulmuş federal yürütme erkinin bir kurumudur.

Bakanlık, aşağıdaki alanlarda ulusal politika ve kanunî düzenlemeler geliştirilmesi ve uygulanmasından sorumludur (Key Vision Group Research, 2013: 17):

- Posta iletişimi ile radyo frekans spektrumunun tahsisi ve dönüşümü de dâhil olmak üzere telekomünikasyon,
- Elektronik ortam, internet, televizyon ve radyo yayınları ile ilgili teknolojiler de dâhil olmak üzere kitle iletişim araçları,
- Basılı medyanın basım, yayın ve dağıtımı,
- Kamu bilgi kaynaklarının oluşturulması ve bu kaynaklara erişimin sağlanması da dâhil olmak üzere bilgi teknolojileri,
- Kişisel veri işleme ile özellikle zararlı olduğu varsayılan bilgilere karşı çocukların sağlık ve/veya gelişimlerini korumak için oluşturulan kamu politikalarının performans ve gerçekleştirilmesine yönelik internet denetimi.

Bakanlığın televizyon özelindeki yetkileri ise, yayınların başlangıcında ve reklâm arası gibi her bir duraklamanın devamında sembol belirlemek; ulusal ve bölgesel düzeyde, sosyal açıdan da önemli televizyon programlarını ülke nüfusunun tamamına ulaştırmak; karasal yayıncılık için üretilen ve izin verilen (sinema filmleri dışında) Federal mülkiyete ait televizyon programları, fonogramlar ve diğer görsel ve işitsel yapımlar için düzenleme ve uygulama prensipleri geliştirmektir (Key Vision Group Research, 2013: 18).

Bakanlığa bağlı radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki en önemli otorite ise, “*Telekomünikasyon, Bilgi Teknolojileri ve Kitle İletişimi Alanında Federal Denetleme Birimi*”dir (Federal Service for Supervision in the Sphere of Telecom, Information Technologies and Mass Communications / Roskomnadzor). Rusya’nın medyayı ve telekomünikasyon araçlarını denetleyen Devlet Kurumu Roskomnadzor, 16/03/2009 tarih ve 228 sayılı “*Kitle İletişimi, Bilgi Teknolojisi ve Federal İletişim Hizmetlerinin Denetimi*” adlı Rusya Federasyonu Hükümeti Yönetmeliği çerçevesinde 5 üyeye faaliyetlerini sürdürmektedir (<http://eng.rkn.gov.ru>).

Roskomnadzor, radyo frekansları hizmet faaliyetlerinin düzenlenmesi için Rusya Federasyonu mevzuatı standartlarıyla uyumlu olarak kişisel verilerin

işlenmesinin uygun olup olmadığını izlenmesi, elektronik ve kitle iletişimi, bilgi teknolojileri ve iletişimi de dâhil olmak üzere kitle iletişim araçları alanında kontrol ve izleme işlevlerini icra etmekle görevli federal yürütme erkinin bir organıdır (Key Vision Group Research, 2013: 18).

Roskomnadzor'un yetkileri ise şu şekildedir (Key Vision Group Research, 2013: 18-19):

–Kitle iletişim, televizyon yayıncılığı ve radyo yayıncılığı alanlarında Rusya Federasyonu kanunlarına uygunluk bakımından devlet denetiminin sağlanması,

–Çocukların sağlıklarına ve/veya gelişimlerine zararlı içeriğe karşı onları korumaya ilgili politikalar sunulmasının sağlanması,

–Lisans koşullarına uygunluğun ve lisans sahipleri tarafından yapılacak televizyon ve radyo yayınlarıyla ilgili taleplerin kontrolü de dâhil olmak üzere lisans faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi,

–Televizyon ve radyo kanallarının yayınlarını icra eden iletişim sağlayıcılar hakkında bu televizyon ve radyo kanalı yayıncılarıyla yapılan sözleşmeye bağlı olarak veri kayıtlarının tutulması,

–Televizyon ve radyo yayıncılığı lisans kayıtlarının lisanslama yetkilisi tarafından kayda geçirilmesi ve süreçlerin oluşturulması,

–Televizyon kanalları ve/veya radyo kanallarını sözleşmeye göre kullanan yayıncılara ilişkin lisanslama yetkilisine iletişim sağlayıcı tarafından veri gönderimi için süreçlerin oluşturulması,

–Televizyon ve radyo yayınlarını daha etkin hâle getirebilmek amacıyla radyo frekans spektrumunun geliştirilmesi ve uydular için yörünge yuvaları ile yeni radyo frekansları keşfetmek üzere çalışılması,

–Televizyon ve radyo yayıncılığı ile bunların aktivitelerinin biçimlenişi, düzenlenişi ve sürdürülmesiyle ilgili Federal İçerik Komisyonu hakkındaki açıklamaların onaylanması.

Günümüzde ise Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in politikaları nedeniyle görsel-işitsel medya başta olmak üzere, Rus medyasında otoriter nitelikte bir rejimin oluşmaya başladığı söylenebilir. Rusya'daki medya ortamı, yalnızca

uluslararası yayıncılar bakımından değil, Kremlin tarafından sahip olunmayan ve kontrol edilemeyen bağımsız yerel yayıncılar için de gündün güne daha baskıcı hâle gelmektedir.

Örneğin, 2013 yılı Kasım ayında devlet kontrolündeki enerji devi Gazprom'un, Profmedia'yı satın almasının ardından, Aralık ayı başında da devletin ana haber ajansı "Ria Novosti"yi fesheden Başkan Putin, yeni bir medya ajansı olan "Rossiya Segodnya"yı kurmak amacıyla Ria Novosti'yi Rus devlet radyo servisi "Rusya'nın Sesi Radyosu" (Voice of Russia) ile birleştirmiştir. Ria Novosti yönetimi tarafından yapılan açıklamada, söz konusu hareketlilik, "hâlihazırda sıkı bir denetim ortamının bulunduğu medya sektöründeki devlet denetiminin daha da sıkılaştığının kanıtı" olarak değerlendirilmiştir (<http://www.bbg.gov>). Heritage (2013: <http://www.reuters.com>) da, bütün bu hizmetlerin tek çatı altında toplanmasının büyük oranda Devletin medyayı ve editoryal çizgisini daha fazla kontrol altına alma isteğinden kaynaklandığına dikkat çekmektedir.

Yine, Rus hükümeti tarafından 2014 yılı Mayıs ayında çıkarılan kanunla, İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili tarihî addedilen anılara her türlü aşığılamada bulunanların ağır para cezası veya hapis cezasına çarptırılacağı hükme bağlanmıştır (<http://www.kremlin.ru>). 2015 yılından itibaren ise, Rusya'da medya faaliyetlerine ve basın hürriyetine yönelik kısıtlamaların daha da arttığı görülmektedir. Örneğin, 20 yılı aşkın süredir yayınlarına devam eden bağımsız televizyon kanalı "Tomsk TV-2"nin yayınları, Rusya Televizyon Yayın Kurulu'nun aldığı karar kapsamında 1 Ocak 2015 itibariyle sona erdirilmiştir. Kanalın editörü Viktor Muchnik ise, verilen kararın Rusya'daki muhalif yayınları susturmada bir yöntem olarak kullanıldığını belirtmektedir (<http://www.agos.com.tr>).

2015 yılı Şubat ayında da Rus hükümeti tarafından, içeriğinde "aşırı" materyal olduğu iddia edilen web sitelerine erişimin engellenmesi mümkün hâle getirilmiştir. Yine konuşma içeriğine de kısıtlamaların getirildiği Rusya'da, halka açık performanslarda veya medyada küfre para cezası uygulanmasına karar verilmiştir (Thoburn, 2015: 80).

Bölgedeki siyasî ve konjonktürel gelişmeler bağlamında Baltık ülkelerinin, Rus yayın organlarına uyguladıkları yayın yasakları, diğer bir deyişle çalışmalarını önleme eğilimleri, Rusya'ya ilişkin üzerinde durulması gereken bir diğer önemli hususu oluşturmaktadır.

Örneğin; Ukrayna Ulusal Televizyon ve Radyo Yayınları Konseyi tarafından, 2015 yılı Eylül ayında, aralarında “*Rossiya-1, Rossiya-24, Russia Today*” gibi Rusya'nın önde gelen 15 televizyon kanalının yayınına son verilmiştir. Konsey, 2016 yılı Mart ayında da ülkede yayın yapan “*Radost Moya, Muzika Pervogo, Ocean-TV, HD Life, TDK, 24 Dok, Detskiy, STV, İndia TV, Zdorovoe Televidenie, Lya-Minor TV, Evrokino ve Drive*” adlı medya hizmet sağlayıcılarda ulusal güvenliği tehdit edici filmlerin ve yasalara uygun olmayan reklamların yayınlandığını tespit ederek, yayınlarını yasaklamıştır (<http://www.gundemavrasya.com>).

Yine, 2014 yılı Kasım ayında Rus “*RTR Planeta*” televizyon kanalının yayınları, Litvanya Radyo ve Televizyon Komisyonu tarafından yayın kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle 3 ay süreyle askıya alınmış; Avrupa Komisyonu'nun uyarısının ardından, kanal yayınlarına yeniden başlamıştır. Söz konusu Komisyon tarafından 2014 yılı başında da bu kez “*NTV Mir Litvanya ve RTR Planeta*” kanalları etnik nefreti kışkırttıkları iddiasıyla ücret ödenerek izlenen yayın platformlarına dâhil edilmiştir (<https://tr.sputniknews.com/>).

Tablo 1. Ülkelere Göre Denetleyici Organlar

ÜLKELER	HUKUKİ DAYANAK	DENETİM ORGANI	ÜYE SAYISI
ABD	“ <i>Federal İletişim Kanunu 1934</i> ” (Communications Act 1934)	“ <i>Federal Haberleşme Komisyonu</i> ” (Federal Communications Commission / FCC)	5
JAPONYA	132 sayılı “ <i>Televizyon Yayıncılığı Kanunu</i> ” (Broadcast Act) 131 sayılı “ <i>Radyo Kanunu</i> ” (Radio Law)	Özel medya hizmet sağlayıcılar bünyesinde bulunan “ <i>Denetleme Kurulları</i> ” ile Japon Yayıncılık Kuruluşu NHK bünyesindeki “ <i>Denetim Komitesi</i> ” (Audit	Denetleme Kurulları:7 Denetim Komitesi:3

		Committee)	
RUSYA	16.03.2009 tarih ve 228 sayılı “Kitle İletişimi, Bilgi Teknolojisi ve Federal İletişim Hizmetlerinin Denetimi” adlı Yönetmelik	Rusya Federasyonu Telekom ve Kitle İletişim Bakanlığı’na bağlı bulunan Telekomünikasyon, Bilgi Teknolojileri ve Kitle İletişimi Alanında Federal Denetleme Birimi” (Roskomnadzor)	5

SONUÇ

Göze ve/veya kulağa hitap eden ve bu itibarla genelde toplum, özelde ise, kişiler ve özellikle korunmaya daha muhtaç durumdaki çocuklar ile gençler üzerinde doğrudan ve kayda değer etkileri olan radyo ve televizyon yayınlarının uluorta yapılmasının ve “dürüstlük, eşitlik, doğruluk ve kamu yararı” gibi temel ilke ve esaslara aykırı yayın yapılmasının önüne geçilmesi ve nihayet “hür fakat sorumlu” bir medyanın oluşturulabilmesi için denetimin son derece gerekli ve yararlı olduğu açıktır. Zira, denetimin olmadığı bir alanda, örneğin kitle iletişiminde, pek çok olumsuzluğun ortaya çıkacağı da aşikârdır. Denetim bunun için elzemdir.

Çalışmada da incelendiği ve tablodan da gösterildiği üzere, ABD, Japonya ve Rusya’da radyo ve televizyon yayınlarını düzenlemek ve denetlemek amacıyla özerk ya da ilgili Bakanlığa bağlı yüksek kurullar oluşturma yoluna gitmektedirler. Bu kurullar, Türkiye’de olduğu gibi özel olarak radyo ve televizyon yayıncılığı alanının düzenlenmesi, denetlenmesi ve yayın kuruluşlarına lisans verilmesi için oluşturulabildikleri gibi; FCC ve Roskomnadzor’da olduğu üzere, radyo ve televizyon yayıncılığının yanı sıra uydu yayıncılığı, internet, mobil iletişim, telefon ve posta hizmetleri gibi çeşitli alanlarda da düzenleme ve denetleme yetkilerine sahiptirler. Japonya’da ise, Japon Yayıncılık Kuruluşu NHK bünyesinde oluşturulan “Denetim Komitesi” ile özel radyo ve televizyon istasyonlarının özdenetim yapmalarını sağlayan “Denetleme Kurulları” oluşturulmuştur. Bunun dışında merkezi bir kurul bulunmamaktadır.

Buradan da görüleceği üzere Avrupa kıtası dışında yer alan üç ülkede de radyo ve televizyon yayınlarının toplum üzerindeki olası zararlı etkilerini en aza indirmek amacıyla denetime yönelik birtakım tedbirler alınmıştır. Ülkeler bazında yaptırım bağlamında benzer uygulamalar olsa da, uyulması gereken yayın ilkelerinin ve kurallarının daha köklü bir yayıncılık geçmişine sahip olan ABD'nin medya mevzuatında daha fazla detaylandırıldığı görülmektedir. Dünyanın ilk bağımsız idarî otoritesi olan FCC'nin program türlerine göre belirlediği yayın ilkeleri, Türkiye de dâhil pek çok ülkenin radyo ve televizyon mevzuatının şekillenmesine katkı sağlamıştır.

Öte yandan farklı alanlarda düzenleme ve denetleme yetkilerine sahip olsalar da federal yürütme erkinin bir organı olan Roskomnadzor, Rus hükümetine bağlı olması bakımından FCC'den ayrılmaktadır. Japonya'da ise herhangi bir yasal yaptırım söz konusu olmadan, medya hizmet sağlayıcıların birtakım ahlâk kuralları çerçevesinde kendi kendilerini denetlemesine (özdenetime) imkân tanıdığı görülmektedir. Japonya'da Devletin radyo ve televizyonlara müdahalesini (etkisini) en aza indirmeye yardımcı olacak şekilde bir tedbir alındığı söylenebilir.

Denetim tür ve metotlarından (özdenetim, yargı denetimi, idarî denetim, siyasî denetim, kamuoyu denetimi vb.) hangisi uygulanırsa uygulansın, denetimin olmadığı bir alanda, bir özel sektör veya kamu kurum ve kuruluşunda, bir işletmede, bir faaliyet alanında *“hukuka ve mevzuata aykırılıkların, sapmaların, kayırmaların, haksız menfaat elde etmelerin, haksız rekabete yol açmaların, taraf tutmaların, kamu yararını gözardı etmelerin, usulsüzlüklerin, etik ilke, kural ve esaslara aykırılıkların”* olacağı açıktır. Bütün bu olumsuz durumlar, elbette, radyo ve televizyon yayıncılığında da söz konusu olabilir. Bunların ortaya çıkamamasının yollarından biri, bu alanda çalışanların dürüstlüğü, diğeri de, etkili, verimli ve biktırıcı olmayan denetim mekanizmalarının varlığı ve işletilmesidir.

Kanaatimizce, medya hizmet sağlayıcıların kamuoyu oluşturmadaki gücünün toplum ve devlet aleyhine kullanılmasını, toplumun ve devletin moral değerlerine zarar verilmesini önlemek amacıyla yayın hizmetlerinin amaç, ilke, görev esasları ve planlamaya uygun olarak yerine getirilip getirilmediğini kontrol edecek denetim mekanizmalarının oluşturulması gerektiği kanaatine varılmaktadır. Diğeri bir deyişle,

demokrasiyle yönetilen ülkelerde devletler, yazılı basından, tabiri caizse elini ayağını çekerken, yani yazılı basını denetlemekten vazgeçerken ve makul sebepler olmadıkça sansür uygulaması yapmazken, görsel-işitsel kitle iletişim araçlarında (radyo, televizyon ve sinema filmleri) kontrolü büyük ölçüde ellerinde bulundurma yoluna gitmektedirler. Kısacası, devletlerin radyo, televizyon ve sinema alanından tamamen çekilmedikleri söylenebilir.

KAYNAKÇA

AGOS GAZETESİ, “Rusya’da bağımsız bir televizyon kanalı daha elden gidiyor”, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/9894/rusya-da-bagimsiz-bir-televizyon-kanali-daha-elden-gidiyor>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.

AVŞAR, Bozkurt Zakir ve DEMİR Vedat (2005). Düzenleme ve Uygulamalarla Medyada Denetim, Ankara: Piramit Yayıncılık.

BELMAS, Genelle ve OVERBECK, Wayne (2012). Major Principles of Media Law, Boston: Wadsworth Cengage Learning.

BROADCASTING BOARD OF GOVERNORS, “Contemporary Media Use in Russia”, <http://www.bbg.gov/wp-content/media/2014/02/Russia-research-brief.pdf>, Erişim Tarihi: 03.01.2017.

BÜYÜKBAŞ, Hakkı (2013). “Japon Siyasal Sisteminin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme (1868-2003)”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 28, s.68.

CASTELLS, Manuel (2016). İletişim Gücü, (Çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CİNDEMİR, Kasım (2007). “ABD’de Televizyon Yasakları Mahkemelik”, <http://www.hurriyet.com.tr/abd-de-televizyon-yasaklari-mahkemelik-6654510>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.

COASE, Ronald (2013). The Federal Communications Commission”, The Journal of Law and Economics, 56(4), p.891.

- COŞKUN, Sena (2016). Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ÇİFTÇİ, Ahmet (1999). Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- DARENDELİ, Abdul Vahap (2013). İdarî Ceza Hukuku Açısından Görsel-İşitsel Medya Alanındaki İdarî Yaptırımların Hukukî Rejimi, Ankara: Yetkin Yayınları.
- ERDOĞAN, İlker ve BUDAK, Leyla (2016). Anglo Amerikan Eğlence Endüstrisinde Televizyon Program Formatları, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- ERGİN, İsmet (2007). “Dünyada Radyo Televizyon Yayıncılığının Kronolojik Yapısı ve Denetim Mekanizmaları”, <http://www.itp.tv.tr/habergoster.asp?id=488>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- EROL, Gülbuğ (2012). İletişim ve Etik, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- FEDERAL COMMUNICATIONS COMMISSION, “About The FCC”, <https://www.fcc.gov/about/overview>, Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- GOVERNMENT PUBLISHING OFFICE, “Code of Federal Regulations (CFR)”, <http://www.ecfr.gov/cgi-bin/ECFR?page=browse>, Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- GÜNDEM AVRASYA. “Rus Televizyon Kanallarına Yasak”, <http://www.gundemavrasya.com/rus-televizyon-kanallarina-yasak-8847h.htm>, Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- HAYS, Jeffrey (2013). “Media in Japan: Radio, Newspapers, Television, NHK and Privacy”, <http://factsanddetails.com/japan/cat20/sub133/item727.html>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- HERITAGE, Timothy (2013). “Putin Dissolves State News Agency, Tightens Grip On Russia Media”, <http://www.reuters.com/article/us-russia-media-idUSBRE9B80I120131209>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- İÇEL, Kayıhan (2015). Kitle İletişim Hukuku, İstanbul: Beta Yayınları.

- İLKİZ, Fikret (2002). “Türkiye’de Radyo Televizyon Yayınları ve Hukuk”,
<http://www.tgc.org.tr/ybs/24-09.htm>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- İNCEOĞLU, Yasemin (1998). Medya ve Toplum, İstanbul: Der Yayınları.
- İNCEOĞLU GİRİTLİ, Yasemin (2004). Uluslararası Medya “Medya Eleştirileri”,
 İstanbul: Der Yayınları.
- KEJANLIOĞLU, Beybin; ADAKLI, Gülseren; ÇELENK, Sevilay (2001).
 Yayıncılıkta Düzenleyici Kurullar, (Derleyenler), Beybin Kejanlıoğlu,
 Sevilay Çelenk ve Gülseren Adaklı. Medya Politikaları, Ankara: İmge
 Kitabevi.
- KEY VISION GROUP RESEARCH (2013). TV Market and Video on Demand in
 the Russian Federation, European Audiovisual Observatory.
- KOÇ, Neslihan (2011). ABD, İngiltere ve Fransa’da Yayınların Düzenlenmesi ve
 Yayın İçeriği İhlallerine Karşı Yaptırımlar, RTÜK Yayınlanmamış Uzmanlık
 Tezi, Ankara.
- KRASNOBOKA, Natalya. Media Landscapes-Russia. European Journalism Centre,
http://ejc.net/media_landscapes/russia, Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- LUEBS, Erik (2015). “Is Japanese Television a Tool For Establishing Social
 Order?”, [http://blog.gaijinpot.com/is-japanese-television-a-tool-for-
 establishing-social-order/](http://blog.gaijinpot.com/is-japanese-television-a-tool-for-establishing-social-order/). Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- LYON, David (1997). Elektronik Göz, Gözetim Toplumunun Yükselişi, (Çev. Dilek
 Hattatoğlu), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- MCCHESENEY, Robert Waterman (2006). 21. Yüzyılda İletişim Politikaları,
 Medyanın Sorunu, (Çev. Çiğdem Çıdamlı, Emel Coşkun ve Erdoğan Usta),
 İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- NIPPON TELEVISION (2006). Basic Knowledge about Television in Japan, Annual
 Report 2006.
- NIPPON TELEVISION (2007). The Japanese Television Industry, Annual Report
 2007.

- OECD (2013). Competition Issues in Television and Broadcasting 2013.
- OXENFORD, David (2009). Political Broadcasting, Washington: Broadcast Group of Davis Wright Tremaine LLP.
- ÖZER, Ersan (24 Ekim 2004). Japon RTÜK'ü uyuyor mu?, Akşam Gazetesi Pazar Eki.
- PRESIDENT OF RUSSIA. "Signed a law aimed at countering attempts assault on historical memory regarding the events of World War II", <http://www.kremlin.ru/events/president/news/20912>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- ROSKOMNADZOR, Statute of Roskomnadzor, http://eng.rkn.gov.ru/about/statute_of_roskomnadzor/. Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- SARMAŞIK, Jale (1993). Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri, İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- SEIICHI, Murakami (2009). Stipulations on Programming in the Broadcast Law: The Intersection of Japanese and GHQ Agendas, NHK Broadcasting Studies.
- SPUTNIK TÜRKİYE. "Litvanya'da Rus Televizyonunun Yayını Durduruldu", <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201611171025854396-litvanyada-rus-televizyonunun-yayini-durduruldu/>, Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- TANSEL, Deniz. Japon Medyasında ve Animelerde Sansür ve Denetim Mekanizmaları, <http://www.anime.gen.tr/yazi.php?id=50>, Erişim Tarihi: 03.01.2017.
- TARTANOĞLU, Şafak (2012). Örgütlerde Denetim ve Gözetim, (Editör), Memet Zencirkıran. Örgüt Sosyolojisi, Bursa: Dora Basım Yayın.
- TEKİNALP, Şermin (2003). Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon, İstanbul: Der Yayınevi.
- THOBURN, Hannah (2015). Rusya Siyasetini Anlama Kılavuzu, İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

UNITED STATES CODE, <http://uscode.house.gov>. Erişim Tarihi: 03.01.2017.

YILMAZ, Halit (2006). İdarenin Görsel-İşitsel İletişim Alanındaki İşlevi, Ankara: İmaj Yayınevi.